

Heel het kind

Haagse pedagogische visie in relatie tot het CJG

Centrum
Jeugd & Gezin
Den Haag

1 *Inleiding en achtergronden*

De toekomst van een gemeenschap is voor een groot deel afhankelijk van de mate waarin kinderen en jongeren zich kunnen ontwikkelen op een wijze die hen ‘toekomst’. Dat wil zeggen dat hen de genegenheid en de gelegenheid wordt geboden om zich te ontwikkelen tot volwassenen met respect voor zichzelf en anderen en die zelf gerespecteerd worden vanwege hun betrokkenheid bij en bijdrage aan de samenleving. Maar een dergelijke toekomst is niet vanzelfsprekend. Want de kinderen en jongeren van nu mogen dan de volwassen burgers van straks zijn, het zijn de volwassenen van nu wiens taak het is hun op te voeden en te vormen. Of die ‘burgerschapsvorming’ slaagt, hangt af van de manier waarop ouders, leerkrachten en andere betrokkenen hun opvoedingstaken opvatten, uitvoeren en coördineren.

Goed burgerschap is de peiler waarop het functioneren en de samenhang van een samenleving rust. Dit heeft een drietal kenmerken: aanpassing en disciplineren, zelfstandigheid en kritische meningsvorming en sociale betrokkenheid. Het gezin is één van de cruciale plaatsen voor het leggen van de fundamenten daarvan. Het ondersteunen of herstellen van gezinnen in die rol moet daarom een centrale plaats innemen in de kinder- en jeugdzorg. Dit komt tot uiting in zorgprogramma’s die zich richten op versterking van de rol van ouders, onder meer door het bevorderen van kennis en begrip van ontwikkeling en opvoeding en het bieden van opvoedingsondersteuning en begeleiding. Maar ook door aandacht voor de economische en sociale factoren die de kwaliteit van opvoeding en ontwikkeling beïnvloeden, zoals de economische zelfstandigheid van gezinnen, veiligheid en het faciliteren van onderlinge contacten in de buurt.

Naast de ouders speelt ook de school een belangrijke rol in de ontwikkeling en vorming van kinderen en jongeren. Zij brengen daar een substantieel deel van hun tijd door met andere volwassenen dan hun ouders, wat extra mogelijkheden biedt om tijdig signalen op te pikken die kunnen wijzen op ontwikkelingsproblemen. Kinder- en jeugdzorg moeten scholen daarbij zoveel mogelijk in hun signaleringsmogelijkheden ondersteunen en faciliteren. De school is bovendien belangrijk omdat kinderen daar, vaak voor het eerst, geconfronteerd worden met de grote diversiteit in uiterlijk, gewoonten, opvattingen en gedrag die de moderne samenleving kenmerkt. Kinderen leren om daarmee gedisciplineerd, respectvol en vaardig om te gaan en gemeenschappelijke waarden en normen op te doen die homogeniteit, betrokkenheid en samenhang waarborgen is dan ook een belangrijke taak van de school. Kinder- en jeugdzorg moeten hierbij ondersteuning en faciliteiten bieden. Voor kinderen en jongeren is

daarbij consistentie belangrijk: wat ze bijvoorbeeld thuis bijgebracht worden, moet niet volkomen los of zelfs haaks staat op wat de school van hen vraagt.

Wat opgaat voor ouders en school, geldt nog sterker voor de samenhang tussen ouders, school en omgeving, kinder- en jeugdzorginstanties inbegrepen. De overeenstemming tussen thuis, school en buurt in waarden, normen en gedragcultuur bepaalt mede de mate waarin kinderen en jongeren leren om zelf in deze opzichten consistent te zijn. Voor de kinder- en jeugdzorg gericht op het bevorderen of faciliteren van gezonde psychische en sociale ontwikkeling, betekent dit dat samenhang tussen thuis, school en omgeving een belangrijke doelstelling van de inspanningen is.

Vorbereid op het leven

Mensen hebben een relatief groot aantal jaren nodig om volwassen te worden. Dat maakt ons kwetsbaarder in de vroege levensjaren, maar biedt ook vele mogelijkheden tot ontwikkeling, als we tenminste zodanig beschermd en verzorgd worden dat we overleven en groeien. Mensen kunnen in de meest uiteenlopende omstandigheden functioneren - in warme, koude, natte of droge klimaten, in dun- of zeer dicht bevolkte gebieden, in cultureel zeer gevarieerde of eenvoudige samenlevingen. Geen andere soort heeft zich zo goed aan verschillende leefomstandigheden weten aan te passen of zoveel controle over eigen leven en lot weten te verwerven. Maar of en hoe die controle wordt uitgeoefend, hangt af van hoe de soort wordt voorbereid op het leven.

De kinder- en jeugdijaren zijn zo'n tijd van voorbereiding, een tijd van exploratie en verbreden van de horizon, een tijd om probleemoplossing- en gedragsvaardigheden te leren, je te ontwikkelen en paden te leggen naar de toekomst. De persoonlijkheidsvorming hangt behalve van erfelijk bepaalde aanleg en kenmerken ook af van omgevingsfactoren zoals het gezin, de school, de gemeenschap, mogelijkheden op de arbeidsmarkt en vrijetijdsbesteding. Per saldo kunnen deze voldoende kansen bieden voor een gezonde sociale, emotionele, intellectuele, lichamelijke, seksuele en morele ontwikkeling en voor het opbouwen van vertrouwen en weerbaarheid. Maar ze kunnen ook worden gekenmerkt door een gebrek aan stimulansen en mogelijkheden tot scholing en werk en veilige, liefdevolle gezins- en andere relaties, in combinatie met de verleidingen van stoffen als nicotine, alcohol en andere drugs, crimineel en gewelddadig gedrag en de aanwezigheid van gevaarlijke omstandigheden, zoals een onveilige buurt, wijk of werkplek.

In het begin van de jaren negentig is door de Wereld Gezondheidsorganisatie (WHO) en door overheden van verschillende landen, waaronder ons land, aangedrongen op een heroriëntatie

van de kinder- en jeugdzorg, met een sterkere nadruk op preventie en psychosociale aspecten. Daarbij verwijst de term 'preventie' niet alleen meer naar 'voorkomen van ontstaan', maar ook naar 'voorkomen van voortbestaan'. Een en ander betekent dat de taak van de kinder- en jeugdzorg meestal als volgt wordt omschreven:

'het voorkomen dat situaties ontwikkelen of blijven voortbestaan, die bij daarvoor kwetsbare kinderen en jeugdigen leiden tot sociaal-emotionele en gedragsproblemen met een hoog risico op continuïteit naar latere levensfasen en met ernstige schade voor betrokkene, de directe omgeving en/of de samenleving.'

In deze omschrijving wordt de winst van de jeugdgezondheidszorg op lichamelijk gebied voor een deel ook geïnvesteerd in de ontwikkeling en verbetering van de psychosociale ontwikkeling. Door extra aandacht voor opvoeding en ouderschap en een pedagogisch klimaat op scholen en in buurten, door het verruimen van de mogelijkheden tot sociale integratie en participatie en door geregeld contact in de kritische ontwikkelingsfasen en hen en hun opvoeders zonedig te begeleiden, streeft de zorg ernaar kinderen en jongeren gedragsmatig en sociaal-emotioneel zo goed en gezond mogelijk uit te rusten.

Kinder- en jeugdzorg: doelstelling en instrumenten

Het voorafgaande leidt tot de formulering van de volgende algemene doelstelling en instrumenten voor kinder- en jeugdzorg.

Doelstelling:

De stimulering en bescherming van de lichamelijke, psychologische en sociale ontwikkeling van kinderen en jongeren

Deze doelstelling wordt bereikt door:

- *op regelmatige tijdstippen en vaste leeftijdsmomenten informatie te verzamelen over de ontwikkeling van kinderen en jongeren, het vaststellen van in hun ontwikkeling bedreigde groepen en het op maat terugkoppelen van de informatie naar relevante personen en organisaties;*
- *preventieve en correctieve interventies met en voor groepen en individuele kinderen en jongeren en hun opvoeders aan te wijzen, te ontwikkelen en beschikbaar te maken;*
- *vaardigheden in het stimuleren en beschermen van de lichamelijke, psychologische en sociale ontwikkeling van kinderen en jongeren te bevorderen bij ouders, leerkrachten en andere bij de opvoeding betrokkenen;*
- *de kwaliteit en effectiviteit van informatieverzameling- en interventie-activiteiten voor de ontwikkeling van kinderen en jongeren continu te evalueren.*

Voorkomen van emotioneel en sociaal lijden

Het doel of middel van een gezonde opvoeding, en daarmee van gebiedsgerichte kinder- en jeugdzorg, kan en mag niet alleen het voorkómen van problemen zijn. Dat is een volstrekt onhaalbare, maar ook ongewenste doelstelling. Dat zich in de loop van de ontwikkeling van kind naar volwassene bepaalde obstakels, frustraties, problemen en uitdagingen voordoen, is normaal en levert essentiële ervaringen en vaardigheden voor de voorbereiding op volwassenheid op.

Het doel van kinder- en jeugdzorg is dus niet het voorkómen van problemen, maar het voorkómen van problemen met een hoge mate van continuïteit naar de latere levensjaren, die voor de persoon zelf en/of voor anderen emotioneel en sociaal lijden met zich meebrengen. Nadeel van deze formulering is dat het een negatieve is: we zeggen wat we niet willen. Een negatieve formulering van doelstellingen of eindtermen leidt bijna onvermijdelijk tot een 'probleemgroepenbenadering'. Met als mogelijke consequenties: stigmatisering, curatie boven preventie stellen, prioritering van repressie ten koste van educatie, problemen om de doelgroepen zelf positief te motiveren om mee te doen en de mensen die niet tot de probleemgroep (denken te) behoren hun steentje te laten bijdragen.

Wat zijn dan de eindtermen van een goede ontwikkeling? Het gezamenlijke resultaat van onderzoek en inspanning leidt tot de volgende opsomming van essentiële vereisten:

- een gewaardeerde plaats in een constructieve groep vinden;
- leren om intieme, duurzame relaties met anderen te vormen;
- ontwikkelen van een overwegend positief zelfbeeld;
- verwerven van voldoende valide kennis om doordachte beslissingen te nemen;
- gebruik kunnen maken van beschikbare voorzieningen en (steun)netwerken;
- constructieve nieuwsgierigheid en onderzoekend gedrag vertonen;
- manieren vinden om behulpzaam of nuttig te zijn voor anderen;
- een positieve kijk op de toekomst en een realistisch beeld van de mogelijkheden ontwikkelen;
- sociale vaardigheden opdoen, waaronder het vermogen om vreedzaam met conflicten om te gaan;
- het verlangen en de mentale vaardigheden ontwikkelen om 'levenslang' te leren;
- de benodigde technische en analytische vaardigheden opdoen om optimaal deel te nemen aan een complexe economie;
- de diversiteit in een pluralistische samenleving respecteren;
- zich ontwikkelen tot een 'ethisch' mens.

2 *Werken in en om de Haagse Centra voor Jeugd en Gezin*

Bestaansrecht en doel van het CJG is het bevorderen en beschermen van de ontwikkeling van kinderen en jongeren in fysiek, mentaal en sociaal opzicht. De rechten van kinderen, zoals geformuleerd in het Internationale Verdrag voor de Rechten van het Kind, worden daarbij als uitgangspunten en eindtermen gehanteerd. Op basis daarvan en van het basismodel CJG is de volgende visie voor het werken in en om de Haagse CJG's geformuleerd:

- *De CJG's functioneren als een goed georganiseerd, sluitend en effectief netwerk van ondersteuning en hulp bij opvoedings- en ontwikkelingsvragen of -problemen; en worden door jeugdigen, ouders, medewerkers en andere betrokkenen als zodanig gezien en ervaren.*
- *Elk CJG is een netwerk dat transparant de juiste verbindingen aangeeft, of legt en onderhoudt, tussen gezin, onderwijs, buurt- en wijkorganisaties en (lokale) overheidsdiensten. Goed management van zorg is daarbij een centraal punt van aandacht.*

Kenmerken van de werkwijze

Centra voor Jeugd en Gezin organiseren gebiedsgerichte voorzieningen, diensten en activiteiten voor en samen met jeugdigen, ouders en andere bij de ontwikkeling en opvoeding betrokkenen. Kenmerkend voor de werkwijze van professionals in een CJG is dat deze:

1 preventief-proactief zijn doordat zij:

- a vragen en behoeften op het gebied van ontwikkeling en opvoeding opsporen en beantwoorden;
- b relevante thema's over ontwikkeling en opvoeding bevolkingsbreed agenderen, in dialoog en debat brengen en onderhouden;
- c gericht zijn op het toenemen van kennis en vaardigheden met betrekking tot ontwikkeling en opvoeding en de rechten van kinderen;
- d bijdragen aan het opsporen van omstandigheden en situaties (inclusief overheidsbeleid en de uitwerking daarvan) die ontwikkelings- of opvoedingsbelemmerend zijn of dreigen te worden en maatregelen nemen of helpen om die te mobiliseren om belemmeringen of bedreigingen terug te dringen en waar mogelijk op te heffen of te voorkomen;
- e zodanig te werk gaan dat alle kinderen, jongeren, ouders en andere betrokkenen in het werkgebied de CJG's kennen en ervaren als belangrijkste en eerst te benaderen bron voor begrijpelijke en zinvolle informatie, educatie, advisering en beoordeling met betrekking tot opvoeding en ontwikkeling.

- 2 effectief-reactief zijn door het aanbieden van advisering, begeleiding en hulp die:
- a laagdrempelig, snel en direct toegankelijk is voor alle kinderen, jongeren, ouders, gezinnen en andere betrokkenen;
 - b gebruik maakt van de meest actuele wetenschappelijke kennis en breed erkende professionele methoden en technieken;
 - c ontdaan is van dubbelingen en redundantie door wederzijdse erkenning en gebruikmaking van elkaars diagnostische en therapeutische informatie en methoden;
 - d gebaseerd is op het beginsel van 'één kind/gezin, één plan, één zorgcoördinator' in geval van meervoudige problematiek.
- 3 participatief-communicatief zijn door:
- a kinderen, jongeren, ouders, gezinnen en andere betrokkenen actief en waardig te betrekken bij het kiezen, inrichten, bijstellen en evalueren van voorzieningen, diensten en activiteiten;
 - b bij de advisering, begeleiding en hulpverlening aan jeugdigen en ouders zoveel als mogelijk en doelmatig de gemeenschap(pen) om hen heen te informeren en te betrekken, c.q. daarmee als partners samen te werken.

Beoordelingscriteria

Bovenstaande kenmerken zijn te vertalen in tenminste drie cruciale pedagogische criteria voor het beoordelen van het succes van de CJG:

- 1 Het CJG draagt reactief en pro-actief bij aan de opvoeding en ontwikkeling van kinderen door een koppeling van universele (voorbereiding, educatie, facilitering en ondersteuning van alle ouders) en selectieve preventie (ondersteuning, hulp en begeleiding van sommige ouders).
- 2 De aanwezigheid van een CJG leidt bij ouders, leerkrachten, opvoeders en kinderen en jongeren in het werkgebied aantoonbaar tot een toename van kennis en vaardigheden met betrekking tot de opvoeding en ontwikkeling van kinderen en jongeren.
- 3 Alle kinderen, jongeren, ouders en andere betrokkenen in het werkgebied kennen en ervaren de CJG's als belangrijkste en eerst te benaderen bron voor begrijpelijke en zinvolle informatie, educatie, advisering en beoordeling met betrekking tot opvoeding en ontwikkeling.'

In het volgende hoofdstuk zijn deze drie criteria concreet uitgewerkt in termen van handvatten voor het handelen en voorwaarden binnen organisaties in en om de CJG.

3 Handelen van en voorwaarden in organisaties in en om het CJG

Aan de hand van de criteria voor het beoordelen van het functioneren van het CJG zijn per criterium de implicaties en de nodige handvatten voor professionals en organisaties geformuleerd.

ad 1

Het CJG draagt reactief en pro-actief bij aan de opvoeding en ontwikkeling van kinderen door een koppeling van universele (voorbereiding, educatie, facilitering en ondersteuning van alle ouders) en selectieve preventie (ondersteuning, hulp en begeleiding van sommige ouders).

Dit impliceert dat professionals en instellingen in en om het CJG:

- actief ingaan op alle vragen van kinderen, jongeren en ouders (ook als die niet direct aansluiten bij de doelstelling van de eigen organisatie) en te zoeken naar antwoorden binnen het CJG of bij organisaties in het netwerk, waarbij financiën en formele taken niet leidend zijn voor het al dan niet ingaan op vragen;
- vragen en behoefte aan kennis over opvoeden en opgroeien van ouders en jeugdigen activeren, bij organisaties in het netwerk waar ouders en jeugdigen vanzelfsprekend komen (school, kinderdagcentrum, enz.) informatie en voorlichting geven over (nieuwe inzichten over) opvoeden en opgroeien, periodiek publiek aandacht besteden aan een bepaald thema en regelmatig verkenningen uit voeren onder bewoners naar behoeften rondom ontwikkelings- en opvoedingskwesties en -thema's.

Daarbij organiseert en faciliteert het CJG proactief handelen van zijn professionals door:

- bij elke organisatie/professional te inventariseren wat deze vanuit de organisatie en persoonlijke competentie ouders en jeugdigen aan proactief handelen en aanbod van informatie, kennis en voorlichting te bieden heeft;
- werktijd en materieel budget te oormerken voor proactieve activiteiten.

ad 2

De aanwezigheid van een CJG leidt bij ouders, leerkrachten, opvoeders en kinderen en jongeren in het werkgebied aantoonbaar tot een toename van kennis en vaardigheden met betrekking tot de opvoeding en ontwikkeling van kinderen en jongeren.

Dit brengt met zich mee dat:

- professionals in het CJG op de hoogte zijn van de 'state of the art' (waar beschikbaar evidence based) kennis en methodieken aangaande opvoeding en ontwikkeling;
- het CJG een structureel aanbod aan (waar beschikbaar 'evidence based') trainingen en cursussen aanbiedt, gericht op opvoeden en opgroeien;
- het CJG structureel bijdraagt aan het verhogen van het gemiddelde kennisniveau, waar het gaat om opvoeding en ontwikkeling gerelateerd aan de concrete situatie in buurten en wijken;
- CJG's structurele relaties onderhouden met opleidingsinstituten en hen uitdagen om ook bij hun studenten in te zetten op robuuste wetenschappelijke kennis en actuele evidence based methodieken;
- het CJG het aanbod aan informatie, voorlichting, trainingen en cursussen inhoudelijk en organisatorisch op elkaar afstemt.

ad 3

Alle kinderen, jongeren, ouders en andere betrokkenen in het werkgebied kennen en ervaren de CJG's als belangrijkste en eerst te benaderen bron voor begrijpelijke en zinvolle informatie, educatie, advisering en beoordeling met betrekking tot opvoeding en ontwikkeling.

Dit criterium impliceert dat het CJG beoogt essentieel een 'community based' centrum te zijn, met een breed draagvlak onder de bevolking van het werkgebied. Hiertoe:

- betreft het CJG actief kinderen, jongeren, ouders, gezinnen en andere betrokkenen bij het kiezen, inrichten, bijstellen en evalueren van voorzieningen, diensten en activiteiten;
- werkt het CJG samen met de omliggende gemeenschappen (zoals scholen) bij de advisering, begeleiding en hulpverlening aan jeugdigen; het CJG informeert adequaat en betreft en erkent ze als partners in ontwikkeling en opvoeding.

Essentieel hierbij is dat het CJG niet alleen gekend wordt door, maar ook het vertrouwen geniet van jeugdigen, ouders en andere betrokken opvoeders in het werkgebied. Vertrouwen is, zoals de relevante psychologische en sociologische literatuur duidelijk maakt, tweecomponentenlijm. De ene component bestaat uit goede intenties of voornemens, de andere is het beschikken over de noodzakelijke competenties en andere randvoorwaarden. Om het optimaal functioneren van de CJG te garanderen moet daarin voorzien zijn.

Voorwaarden voor het functioneren van het CJG

Een adequate vertaling van het bovengeschetste veronderstelt dat de binnen het netwerk werkzame professionals:

- beschikken over een basispakket van kennis en vaardigheden op het gebied van ontwikkeling en opvoeding die wetenschappelijk valide is en die met een zekere regelmaat wordt bijgesteld en getest;
- gebruik maken van empirisch valide ('evidence-based') methoden voor informatie, advisering en interventie, of indien niet beschikbaar, deze zelf ontwikkelen op basis van de evaluatie van werkzaamheden;
- vertrouwen op elkaars werkwijzen en informatie en bij verwijzing elkaars gegevens overnemen op een wijze die dubbeling voor cliënten/hulpvragers zoveel mogelijk voorkomt;
- aantoonbaar het Internationale Verdrag voor de Rechten van het Kind kennen
- elk kind erkennen als drager van mensenrechten en op grond daarvan als actieve deelnemer in zaken die hem of haar aangaan in de context van het gezin, de school, de buurt, de samenleving en
- onderschrijven dat elk kind heeft het recht gehoord te worden in gerechtelijke en administratieve procedures.

Binnen het CJG wordt tussen instellingen en professionals met een zekere regelmaat gereflecteerd over de leidende pedagogische visie en eventuele bijstellingen of aanvullingen daarop. Deze reflecties hebben een structureel karakter en worden gerapporteerd op een wijze die ook voor anderen toegankelijk, begrijpelijk en relevant is. Daarnaast doet het CJG periodiek onderzoek naar (de ontwikkeling van) de mate waarin het door jeugdigen en ouders in hun werkgebieden worden gezien en ervaren als de belangrijkste en eerst te benaderen bron voor begrijpelijke, bruikbare en zinvolle informatie, educatie, advisering en beoordeling met betrekking tot opvoeding en ontwikkeling.

Bijlage 1

Toelichting op de Haagse Pedagogische visie

Vooraf

Het risico bestaat dat door het inrichten van het CJG met ‘probleemgeoriënteerde’ instellingen en professionals, de universeel pedagogische oriëntatie en lage drempel naar de achtergrond verdwijnen. Zo is de JGZ 0-4 van oudsher een laagdrempelige voorziening. Maar de JGZ 4-19 blijkt voor ouders veel minder toegankelijk te zijn dan het consultatiebureau. Om de gewenste laagdrempeligheid voor alle doelgroepen te realiseren, lijkt een heroriëntatie nodig. Daarbij vraagt maximale deskundigheid (net als in het huisartsenmodel) in de frontlinie bijzondere aandacht. Alleen op die manier kunnen vragen en problemen direct ‘expert-wise’ beoordeeld, adequaat opgepakt en waar nodig doorgeleid worden naar de juiste professionals en instellingen. Gezien het stadium van ontwikkeling van het CJG is het noodzakelijk om, door het formeren van panels van jeugdigen en ouders, alternatieven voor het realiseren en behouden van laagdrempeligheid te inventariseren, te formuleren en te testen.

Pedagogische visie

Een pedagogische visie is een samenhangend geheel van opvattingen over processen en factoren die de ontwikkeling van kinderen en jeugdigen bevorderen of juist belemmeren. De visie benoemt ook de waarden, normen en methoden die wezenlijk en effectief zijn in het voorkomen of verminderen van ontwikkelingsproblemen en het stimuleren en onderhouden van een gezonde lichamelijke, psychische en sociale ontwikkeling. De te verwachten opbrengsten voor het CJG zijn dat de pedagogische visie:

- het gebruik van een gemeenschappelijke taal/terminologie door medewerkers voor interne en externe communicatie bevordert;
- de termen en criteria levert voor het reflecteren op eigen en elkaars handelen;
- de werkwijzen legitimeert en daarmee tevens duidelijkheid verschaft over wat niet-legitiem is;
- termen en criteria levert voor het beoordelen van de effectiviteit van handelen en daarmee voor externe verantwoording.

Het is niet vanzelfsprekend voor instellingen en organisaties op het gebied van kinder- en jongerenzorg om een pedagogische visie te hebben die aantoonbaar en herkenbaar zowel de cultuur van de organisatie als de werkwijze en de in- en externe communicatie van werknemers beschrijft. Dat wil overigens niet altijd zeggen dat er geen visie is, maar deze is vaak niet vastgelegd en (dus) wordt er niet concreet over gecommuniceerd. Daardoor is het voor anderen, zowel

cliënten als organisaties op hetzelfde gebied, soms moeilijk vaststelbaar of men hetzelfde doel met soortgelijke waarden en normen nastreeft. Afstemming, uitwisseling en samenwerking blijft dan vaak met de nodige onduidelijkheid of zelfs verwarring omgeven. Voor organisaties die niet, of niet structureel, tot samenwerking gecommitteerd of verplicht zijn, treedt het gebrek aan inhoudelijke gemeenschappelijkheden of aan duidelijkheid daarover niet zozeer op de voorgrond. Doorgaans voelen cliënten of hulpvragers dat echter wel, zeker als ze met meerdere organisaties te maken hebben.

Anders wordt het wanneer organisaties of instanties zich committeren aan en opgenomen worden in een netwerk of samenwerkingsverband van instellingen. Vooral wanneer dit gebeurt in de vorm van een samengaan in eenzelfde locatie en geografisch gebied, zoals het geval is met het CJG. Dan komen behalve organisaties ook culturen en (impliciete) visies zo dicht bij elkaar, dat verwondering, confrontatie en mogelijk zelfs botsing het gevolg kunnen zijn. Vaststellen welke aspecten van de visie gemeenschappelijk zijn of kunnen worden, wordt in dat geval een noodzaak. Cultuur en kwaliteit, in de zin van effectiviteit en efficiency, van het netwerk of samenwerkingsverband is daarvan direct afhankelijk. Als professionals van samenwerkende organisaties of groepen op heel verschillend te werk gaan, ondermijnt dit niet alleen de positie of het gezag naar buiten toe, maar ook de effectiviteit. Zoiets is bijvoorbeeld het geval als de ene groep professionals reactief is en cliënten of hulpvragers zoveel mogelijk vrijheid geeft terwijl de andere het belang van proactief en met drang te werk gaan benadrukt. Het gevolg is ondermijning van het netwerk van binnenuit en wrijvingen die veel van de voor cliëntgericht werken bedoelde energie opslurpen.

De conclusie is duidelijk. Voor het CJG, zoals geconcipieerd in het Basismodel Centrum voor Jeugd en Gezin¹, zijn er zwaarwegende redenen om tot een breed gedragen pedagogische visie te komen. Daarbij geldt dat een pedagogische visie niet voor eens en altijd vastgelegd wordt. Het gaat om het formuleren van een concept dat onderwerp is van voortdurende dialoog tussen de betrokken instellingen en organisaties en waar mogelijk ook cliënten of hun vertegenwoordigers. Waar nodig of wenselijk wordt de visie bij tijd en wijle bijgesteld².

1 Basismodel Centrum voor Jeugd en Gezin: factsheet Gemeente Den Haag

2 Zie ook van Oenen, S., Studulski, F. (2005) De pedagogische dialoog. Werken aan een pedagogische visie van de brede school. NIZW & Sardes

Inhoud van een pedagogische visie

In het basismodel voor de CJG wordt het profiel ervan als volgt geschetst. Het CJG:

- bundelt lokale functies en taken op gezondheid, opgroeien en opvoeden;
- is een fysiek en laagdrempelig inlooppunt;
- is in elk stadsdeel te vinden onder dezelfde naam;
- heeft een positieve uitstraling gericht op preventie en signalering;
- biedt echt advies en lichte hulp;
- coördineert/schakelt met alle mogelijke voorzieningen op jeugdbeleid, gezondheidszorg en jeugdzorg;
- arrangeert indien nodig bemoeizorg;
- is van en voor een doelgroep van kinderen en jongeren van -9 maanden tot 23 jaar en hun ouders;
- is voor alle culturen even laagdrempelig;
- is tevens vraagbaak voor professionals;
- streeft naar uniforme signalering;
- deelt informatie en maakt gebruik van de Haagse Verwijsindex.

Dit profiel bevat een aantal aspecten die relevant zijn voor het formuleren van een pedagogische visie, waaronder de nadruk op een positieve (dus niet uitsluitend probleemgeoriënteerde) uitstraling en het belang van preventie en signalering (niet uitsluitend reactief maar ook pro-actief). Maar ook de focus op opgroeien en opvoeden, op coördinatie en schakeling met alle voorzieningen en op informeren en adviseren van kinderen, opvoeders en professionals. En last but not least het gegeven dat een CJG niet alleen vóór kinderen, jongeren en hun ouders is, maar ook van hen!

Formuleren we deze aspecten in termen van een pedagogische visie, dan levert dat de volgende elementen op. Op de eerste plaats de algemene pedagogische doelstelling van het CJG, te weten:

'Pro-actief situaties en gedragingen te bevorderen die de ontwikkeling van kinderen en jeugdigen stimuleren en hun opvoeding ondersteunen. Voorts beogen de CJG te voorkomen dat situaties en gedragingen ontstaan of blijven bestaan, die bij daarvoor kwetsbare kinderen en jeugdigen leiden tot fysieke, sociale of emotionele problemen met een hoog risico op continuïteit naar latere levensfasen en met (ernstige) schade voor betrokkenen, de directe omgeving en/of de samenleving.'

Dit betekent dat de aanwezigheid van een CJG in een gebied bij alle betrokkenen aantoonbaar dient te leiden tot versterkte aandacht voor:

- het belang van opvoeding en ouderschap;
- een pedagogisch klimaat op scholen, kindercentra en in de buurt;
- het verruimen van de mogelijkheden tot sociale integratie en participatie en
- het voortdurend in contact blijven met kinderen en jongeren in de kritische fasen van hun ontwikkeling en voor het zonodig daardoor heen begeleiden van hen en hun opvoeders.

Het betekent ook dat de methoden en middelen die een CJG te bieden heeft zodanig worden ingezet dat ze op de eerste plaats bijdragen aan 'empowerment'. Zelfstandigheid in plaats van afhankelijkheid, van zowel kinderen en jongeren zelf als van de mensen die direct bij hun opvoeding betrokken zijn. Dat wil zeggen dat activiteiten vanuit het CJG niet alleen en niet voornamelijk gericht moeten zijn op het organiseren en beschikbaar houden van voorzieningen. Het CJG moet vooral, waar mogelijk en verantwoord, kinderen en jongeren zelf en hun opvoeders actief benaderen, aanspreken en betrekken bij de identificatie, ontwikkeling, uitvoering en evaluatie van informatie, signalering, advisering en interventies. Het moet hun ook leren te vertrouwen op en gebruik te maken van beschikbare informatie, advisering en voorzieningen. Daarmee wordt zowel hun geloof in persoonlijke zelfredzaamheid en individuele verantwoordelijkheid als in gezins- en gemeenschapsverantwoordelijkheid voor de ontwikkelingskwaliteit van buurt en wijk gestimuleerd.

Kinder- en jeugdzorg dienen een evenwichtige combinatie van preventieve (voorkomen van ontstaan) en correctieve (voorkomen van erger) activiteiten en interventies te zijn. Het is immers onvermijdelijk dat kinderen en jongeren – en hun opvoeders – op het moment dat interventies hen bereiken of zij zelf naar interventies reiken, in heel verschillende situaties verkeren. Bij sommigen zal er sprake zijn van ernstige problemen en bij anderen (nog) niet. Binnen elke van beide categorieën moeten interventieactiviteiten op verschillende niveaus beschikbaar zijn. Risicofactoren en risicobeheersingsfactoren kunnen zowel individueel van aard als kenmerk van gezin, leeftijdsgroep, school of gemeenschap zijn. Afhankelijk van de kwestie of het probleem kan het relatieve gewicht daarvan variëren. Ook kunnen risicofactoren en problemen zeer ongelijk over de bevolking en over de levensloop verdeeld zijn en kunnen daarin over tijd aanzienlijke veranderingen optreden. Om interventies – personele en materiële middelen - zo effectief mogelijk in te zetten moeten die veranderingen tijdig worden gesignaleerd. Dus moet met regelmaat zo dicht mogelijk bij de plaats van bestaan, ofwel zoveel mogelijk gebiedsgericht, de 'staat van de jeugd' worden opgemaakt. Voor effectieve kinder- en jeugdzorg is een venster op de kwaliteit van ontwikkeling van kinderen en jongeren, kortom een monitor op de jeugd, een basisvoorwaarde.

Een venster op of aandacht voor kwaliteit van ontwikkeling betekent aandacht voor de 'three F's': 'feelings, functions and futures'. Hoe voelen kinderen en jeugdigen zich, wat kunnen ze of wat zijn hun competenties (en wat ontbreekt daaraan), en wat zijn hun toekomstperspectieven? Een venster levert alleen dan goede informatie op over elk van deze drie aspecten als alle relevante sectoren of groepen erbij betrokken worden: kinderen en jongeren zelf, hun ouders, maar ook onderwijs, gezondheidszorg, maatschappelijk welzijn en buurtwerk, politie en justitie, en ouder- en jeugdorganisaties.

Die betrokkenheid krijgt vorm door deze sectoren actief bij de uitvoering van de monitoring van de jeugd te betrekken en met hun hulp via de monitor informatie verzamelen die betrekking heeft op hun functioneren. Ze kan duurzaam gestimuleerd worden door de uitkomsten van de monitoring steeds 'op maat' terug te koppelen aan de sectoren. Zo'n terugkoppeling 'op maat' moet op lokaal niveau (dat wil zeggen zo dicht mogelijk op de woon- en leefsituatie van de kinderen, jongeren en hun opvoeders) gebeuren, omdat de concrete voorzieningen, organisaties en instituties erin herkenbaar moeten zijn. Concreet betekent dit een zoveel mogelijk gebiedsgerichte, wijk- of stadsdeelgericht kinder- en jeugdzorg. De ontwikkeling en het op de rails houden van een effectieve kinder- en jeugdzorg vereist daarom het ontwikkelen en het stevig vasthouden van een gebiedsparaplu, zoals een beleidsnetwerk, waarin alle sectoren een geschikte plaats innemen, en die meer bevoegdheden heeft dan uitsluitend die tot overleg.

In het algemeen kunnen we stellen dat gebiedsgerichte kinder- en jeugdzorg pas succesvol is als deze:

- zichzelf voortdurend beoordeelt op de mate waarin men aanwijsbaar bijdraagt aan het bereiken van de in dit document beschreven eindtermen door de grootste mogelijk groep jeugdigen;
- werkt volgens een mede met kinderen, jongeren en hun opvoeders samengesteld geheel van maatregelen en interventies conform de in onderstaande tabel beschreven matrix, met manieren en methoden die aansluiten bij de ontwikkelingsfase van kinderen en jongeren, die zoveel mogelijk gebruikmaken van het sociale en culturele kapitaal van hun opvoeders en die aantoonbaar bijdragen aan hun zelfredzaamheid op individueel, gezins-, buurt- en/of wijkniveau.

Voorbeeld interventiematrix bij een gebiedsgerichte kinder- en jeugdzorg

De betekenis of relevantie van de in dit document beschreven eindtermen voor een gezonde ontwikkeling is dat ze een concretisering zijn van de 'three F's' (feelings, functions and futures). Gebruiken we deze als leidraad voor de invulling van een matrix van activiteiten of interventies op basis van de eerder beschreven dimensies - preventief/correctief en individueel/sociaal - dan levert dat een beeld op zoals, bij wijze van voorbeeld, weergegeven in onderstaande tabel.

Voorbeeld Interventie-matrix gebiedsgerichte kinder- en jeugdzorg

	Sociaal	Individueel
Preventief	<ul style="list-style-type: none"> ■ het verbeteren van de socio-economische leefomstandigheden ■ het verbeteren van kansen op afgeronde scholing en op werk ■ het verschaffen van veiligheid ■ het stimuleren van gezond schoolklimaat ■ verhogen van kennis en begrip van ontwikkeling en opvoeding bij de bevolking in een gebied ■ vroegtijdig signaleren van mogelijke of waarschijnlijke ontwikkelingsproblemen 	<p>het opdoen van individuele vaardigheden en competenties door training in:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ opvoedingsvaardigheden ■ sociale vaardigheden ■ leervaardigheden ■ communicatie-vaardigheden, ■ algemene probleemoplossing ■ specifieke probleemoplossing ■ hantering stress ■ conflicthantering
Correctief	<p>het (re)construeren van sociale steunnetwerken:</p> <ul style="list-style-type: none"> ■ interventies gericht op (cohesie/samenhang van) buurt/wijk ■ gezinsgedraginterventies ■ schoolinterventies, gericht op bevorderen of herstel van gezond schoolklimaat 	<ul style="list-style-type: none"> ■ individuele gedragsmodificatie ■ individuele psychologische hulp ■ lik-op-stuk beleid bij criminaliteit ■ jeugdmentoraat

De Pedagogische visie, voor het werken in en om de Centra voor Jeugd en Gezin (CJG), is ontwikkeld in opdracht van de gemeente Den Haag en de Stuurgroep Sluitende Zorgstructuur Jeugd. De visie is tot stand gekomen in overleg met de werkgroep HPV, bestaande uit vertegenwoordigers van organisaties en sectoren die betrokken zijn bij de ontwikkeling van de Haagse CJG's.

De werkgroep pedagogische visie CJG bestaat uit: Theo Mahieu (Jutters), Ineke de Groot (Jeugdformaat), Gerard Kulker (Welzijn), Adri Westmaas (iJGZ), Truus van Tiggelen en Ger de Visser (BJZ), Jo Willenborg (Onderwijs), Marion van de Sande (De Haagse Hogeschool) en René Diekstra (vz.).

Ouder en Kind

1

Het belang van het kind staat centraal en gaat voor de belangen en rechten van ouders in situaties waar de veiligheid - naar professionele en objectiveerbare inschatting - in het geding is of zijn of haar ontwikkeling schade dreigt op te lopen. Het belang van kind prevaleert altijd boven organisatorische problemen in de hulpverlening.

Ouders zijn de eerstverantwoordelijken voor de opvoeding van hun kinderen. Zij bepalen primair welke waarden en normen zij aan hun kind willen overdragen. Daarbij hebben ze recht op steun. School en buurt zijn belangrijke partners voor ouders. Samen met ouders geven scholen, maatschappelijke organisaties en de overheid vorm en inhoud aan de pedagogische infrastructuur voor hulp en ondersteuning bij opvoeden en opgroeien. Samenwerking op inhoud en organisatieniveau is daarbij essentieel en noodzakelijk.

Voor professionele ondersteuning geldt dat werkers de eigen deskundigheid van ouders en hun visie op opvoeden respecteren. Ouders hebben de regie. De hulpverlening van het CJG richt zich op het versterken van de autonomie en zelfregulatie van ouders zodat zij greep houden of krijgen op hun leven. Daarbij werkt het CJG met overeengekomen, concrete doelen en een heldere planning.

Opvoeden is een natuurlijk, vanzelfsprekend en dynamisch proces waarbij ouders en kinderen elkaar beïnvloeden en worden beïnvloed door de omgeving. Een goede opvoeding houdt rekening met de mogelijkheden en behoeften van een kind en is gebaseerd op de drie pijlers 'steunen, stimuleren en sturen'

2

Eindtermen van een gezonde ontwikkeling van kinderen

- een gewaardeerde plaats in een constructieve groep vinden;
- leren om intieme, duurzame relaties met anderen te vormen;
- ontwikkelen van een overwegend positief zelfbeeld;
- verwerven van voldoende valide kennis om doordachte beslissingen te nemen;
- gebruik kunnen maken van beschikbare voorzieningen en (steun)netwerken;
- constructieve nieuwsgierigheid en onderzoekend gedrag vertonen;
- manieren vinden om behulpzaam of nuttig te zijn voor anderen;
- een positieve kijk op de toekomst en een realistisch beeld van de mogelijkheden ontwikkelen;
- sociale vaardigheden opdoen, waaronder het vermogen om vreedzaam met conflicten om te gaan;
- het verlangen en de mentale vaardigheden ontwikkelen om 'levenslang' te leren;
- de benodigde technische en analytische vaardigheden opdoen om optimaal deel te nemen aan een complexe economie;
- de diversiteit in een pluralistische samenleving respecteren;
- zich ontwikkelen tot een 'ethisch' mens

Karakterisering van het CJG

- het CJG functioneert als een goed georganiseerd, sluitend en effectief netwerk van ondersteuning en hulp bij opvoedings- en ontwikkelingsvragen of -problemen; en worden door jeugdigen, ouders, medewerkers en andere betrokkenen als zodanig gezien en ervaren;
- elk CJG is een netwerk dat transparant de juiste verbindingen aangeeft, of legt en onderhoudt, tussen gezin, onderwijs, buurt- en wijkorganisaties en (lokale) overheidsdiensten;
- het CJG draagt reactief en pro-actief bij aan de opvoeding en ontwikkeling van kinderen door een koppeling van universele (voorbereiding, educatie, facilitering en ondersteuning van alle ouders) en selectieve preventie (ondersteuning, hulp en begeleiding van sommige ouders);
- de aanwezigheid van een CJG leidt bij ouders, leerkrachten, opvoeders en kinderen en jongeren in het werkgebied aantoonbaar tot een toename van kennis en vaardigheden met betrekking tot de opvoeding en ontwikkeling van kinderen en jongeren;
- alle kinderen, jongeren, ouders en andere betrokkenen in het werkgebied kennen en ervaren het CJG als de belangrijkste en eerst te benaderen bron voor begrijpelijke, bruikbare en zinvolle informatie, educatie, advisering en beoordeling met betrekking tot opvoeding en ontwikkeling.

4

Leidende principes binnen het CJG

- één kind/gezin, één plan, één zorgcoördinator;
- geen kind buiten beeld;
- doorlooptijd van aanmelding tot eerste contact is maximaal 2 werkdagen;
- na aanmelding binnen maximaal twee stappen bij juiste medewerker;
- bij verwijzing/overdracht wordt het kind/gezin alleen overgedragen na acceptatie door de volgende behandelaar;
- beperking van de belasting voor ouders en jeugdigen door maar één keer het verhaal te vertellen;
- de inzet van hulp gebeurt zo snel en zo lokaal mogelijk.

Voorwaarden voor het functioneren van de netwerkorganisatie CJG

De in het CJG werkzame professionals:

- beschikken over kennis en vaardigheden op het gebied van ontwikkeling en opvoeding die wetenschappelijk valide zijn en die met een zekere regelmaat wordt bijgesteld en getest;
- maken indien beschikbaar gebruik van empirisch valide ('evidence-based') methoden voor informatie, advisering en interventie;
- vertrouwen op elkaars werkwijzen en informatie en nemen bij verwijzing of overdracht elkaars gegevens over op een manier die dubbeling voor cliënten en hulpvragers zoveel mogelijk voorkomt;
- kennen aantoonbaar de hoofdlijnen van het Internationale Verdrag voor de Rechten van het Kind;
- erkennen elk kind als drager van mensenrechten en daarmee als actieve deelnemer in zaken die hem of haar aangaan in de context van gezin, school, buurt en samenleving;
- reflecteren geregeld en structureel over de pedagogische visie en eventuele bijstellingen of aanvullingen daarop en rapporteren daarover ook voor anderen relevant, toegankelijk en begrijpelijk.

De CJG's onderzoeken periodiek (de ontwikkeling van) de mate waarin ze door jeugdigen en ouders in hun werkgebieden worden gezien en ervaren als de belangrijkste en eerst te benaderen bron voor begrijpelijke, bruikbare en zinvolle informatie, educatie, advisering en beoordeling met betrekking tot opvoeding en ontwikkeling.

